

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

III ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

23 КВІТНЯ
2025 РОКУ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Матеріали
III Всеукраїнської науково-практичної конференції

23 квітня 2025 року

м. Черкаси

УДК 159.923
ББК 88.4
П-78

*Рекомендовано до друку вченою радою
навчально-наукового інституту управління та безпеки населення
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 3 від 20 березня 2025 року)*

*Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому
доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією
у Національному університеті цивільного захисту України
(протокол № 1 від 19 березня 2025 року)*

П-78 Проблеми психології діяльності в особливих умовах : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 23 квіт. 2025 р. Харків : «ФОП Супрун Т.О.», 2025. 309 с.

ISBN 978-617-549-507-0

Збірник містить матеріали, представлені учасниками III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми психології діяльності в особливих умовах».

У публікаціях висвітлено широке коло проблем, пов'язаних з актуальними питаннями психологічного забезпечення службово-професійної діяльності підрозділів сил безпеки та оборони України; медико-психологічними основами збереження здоров'я й реабілітації учасників бойових дій та інших надзвичайних ситуацій; особливостями надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок кризових травматичних подій.

Збірник адресований науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, спеціалістам у галузі психології, а також усім тим, хто цікавиться сучасними науковими дослідженнями психологічних проблем діяльності в особливих умовах.

УДК 159.923
ББК 88.4

ISBN 978-617-549-507-0

© Авторські тексти, 2025
© НУЦЗ України, 2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Ігор ТОЛОК – ректор Національного університету цивільного захисту України, кандидат педагогічних наук, доцент, лауреат Державної премії України в галузі освіти, Заслужений працівник освіти України;

Геннадій ГРИБЕНЮК – професор кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, доктор психологічних наук, професор;

Лариса ЗАГРАЙ – декан факультету психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор психологічних наук, професор;

Олексій КОСОЛАПОВ – начальник ННІ управління та безпеки населення Національного університету цивільного захисту України, кандидат психологічних наук;

Анастасія КУЧИНСЬКА – заступник начальника управління - начальник відділу психологічного забезпечення управління психологічного забезпечення та соціального захисту Департаменту персоналу ДСНС України;

Станіслав ЛАРІОНОВ – начальник кафедри психології та педагогіки Національної Академії Національної гвардії України, кандидат психологічних наук, доцент;

Наталя МІЛОРАДОВА – професор кафедри психології, соціології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор;

Олег НАЗАРОВ – професор кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, кандидат психологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України;

Ліна ПЕРЕЛИГІНА – професор кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, доктор біологічних наук, професор;

Ольга СКОРИНІНА-ПОГРЕБНА – професор кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, доктор соціологічних наук, професор;

Микола ФОМИЧ – начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, кандидат психологічних наук, доцент;

Юлія ЧИСТОВСЬКА – завідувач кафедри психології Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор психологічних наук, професор.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Булгакова О., Савченкова М. Психологічні можливості підтримки дітей, які перенесли травматичний досвід. *Наука і освіта*, № 4, 2022. С. 24-28.
2. Діти та війна: навчання технік зіцнення : робочий зошит. Львів : Інститут психологічного здоров'я, 2014. 40 с
3. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану : довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів; за ред. Н. В. Пророк. Київ, 2022. 155 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЖЕРТВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ

Олена СТОЛЯРЕНКО

доктор педагогічних наук,

професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту,

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,

Оксана СТОЛЯРЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,

Вінницький національний технічний університет

Оскільки проблема жертв екстремальних умов (маємо на увазі перебування в зоні військових дій на сході України, реабілітація військових, вимушена міграція, втрата майна) має комплексний характер, що пов'язано з наявністю в ній як об'єктивного, так і суб'єктивного чинника, то й соціально-педагогічна, психологічна допомога, соціальна робота з цією категорією населення має носити інтегративний характер, включати всю сукупність необхідних заходів, забезпечувати ефективну реалізацію основних функцій у їх гармонійному поєднанні. В основі має лежати принцип ціннісного ставлення до людини [1]. Визначальна роль належить психологу, соціальному працівнику, які виступають посередниками між адміністративно-правовою системою соціального захисту і тими, для кого вона призначена – переселенцями, колишніми військовими, їхніми сім'ями.

Проблематика торкається широкого кола аспектів. В. Грищенко, А. Фернхем аналізували особливості соціально-психологічної адаптації переселенців до нового етнокультурного середовища. Історико-правовий аспект досліджується В. Андрієнком, О. Зайцевою, Я. Кондратьєвим, Ю. Моргун, О. Піскуном; соціологічний – О. Малиновською. Дж. Беррі. В педагогіці вивчається освітня парадигма міграції (В. Коновальчук, А. Шацька)

Реалізація функцій соціального працівника, на нашу думку, сприятиме налагодженню ефективної соціально-педагогічної і психологічної роботи з вимушеними переселенцями. Соціально-побутова; соціально-медична; соціально-педагогічна; соціально-психологічна – проведення консультацій, корекція міжособистісних взаємин у різних соціальних інститутах, надання допомоги в соціальній реабілітації [2]. Практична соціально-психологічна робота з жертвами екстремальних умов передбачає такі основні напрямки: соціально-психологічний, соціально-педагогічний, соціально-правовий, соціально-економічний, соціально-інформаційний, соціально-трудовий та медико-соціальний. Один із найважливіших – це соціально-психологічний (впроваджується у взаємодії з органами освіти й охорони здоров'я) включає: психологічне консультування; психологічну корекцію і допомогу в соціальній адаптації; психологічну допомогу в гострих кризових ситуаціях й в умовах післятравматичного стресу; психопрофілактику стресів; психологічні тренінги з

мігрантами; навчання аутотренінгам і психологічній саморегуляції; психологічну діагностику розвитку дітей і підлітків із родин мігрантів; психологічну діагностику і консультування у зв'язку зі здобуттям нової спеціальності [4]. Соціально-педагогічний напрямок (впроваджується у взаємодії з органами освіти, охорони здоров'я та правопорядку) передбачає: проведення консультацій із питань родини й виховання дітей; соціально-педагогічну роботу з дітьми та підлітками; соціально-педагогічну допомогу дітям і підліткам, які мають проблеми з навчанням [3]; Соціально-правовий напрямок передбачає: захист прав мігрантів; надання інформації про їхні права та обов'язки; соціально-правове консультування. Медико-соціальний напрямок передбачає: медико-соціальне консультування; надання долікарняної медичної допомоги; сприяння мігрантам у проведенні диспансеризації; контроль за адекватною санітарно-профілактичною роботою й дотриманням норм соціальної гігієни; виявлення хронічно хворих і непрацездатних осіб та організація для них спеціалізованих медико-соціальних консультацій; соціально-психіатрична діагностика й допомога; сприяння в придбанні ліків та інших медичних засобів; виділення (за необхідності) фінансової допомоги на лікування; направлення в спеціалізовані медичні установи; контроль за санітарним станом житла мігрантів. Соціально-економічний напрямок передбачає: консультації з соціально-економічних питань; надання стартової фінансової допомоги, а також допомоги продуктами, речами (ліки, будівельні матеріали та ін.). Соціально-трудова напрямок (контакт зі службами зайнятості). Ми визначили перспективні напрямки поліпшення ефективності соціальної роботи з мігрантами – жертвами екстремальних ситуацій. Це налагодження і розвиток зв'язків із міжнародними організаціями, що займаються проблемами міграції; організація взаємодії між центральними та регіональними державними відомствами, установами і місцевими органами влади, що вирішують проблеми міграції і мігрантів; взаємодія між державними структурами, громадськими організаціями і фондами, що займаються соціальним захистом і допомогою мігрантам; створення громадських організацій, що займаються проблемами мігрантів; розробка оптимальної структури діяльності як стаціонарних, так і нестаціонарних установ соціальної допомоги мігрантам відповідно до умов конкретних регіонів; створення установ соціального захисту мігрантів (центрів соціального захисту, реабілітаційних центрів, кризових стаціонарів, інтернатів, консультацій, пунктів видачі матеріальної допомоги); організація підвищення кваліфікації фахівців у соціальній роботі з мігрантами; проведення соціологічних і маркетингових досліджень проблеми; організація соціальної реклами державної і місцевої міграційної політики; розробка правових основ надання мігрантам пенсій та різноманітної фінансової допомоги, соціального, санітарного, медичного і педагогічного контролю життєдіяльності мігрантів; профілактики девіантної поведінки осіб із числа мігрантів; організація курсів і семінарів щодо професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації мігрантів [2]. Адже біля 5% населення України відчули, що таке – бути гостем у власній державі. Два мільйони стали «соціальними дезертирами» і були змушені покинути домівки через війну або погрози бойовиків «ДНР», «ЛНР» і спецслужб анексованого Криму. Вони знають, що таке поневірятися по чужих домівках, носити не свій одяг, харчуватися пайками гуманітарних організацій. Багато з них відчули, як важко влаштуватися на роботу і зняти житло з довідкою переселенця, відкрити рахунок в банку і отримати кредит. З ними державна бюрократична машина чинить так само, як і з біженцями. І, подібно до них, переселенці довго чекають своєї черги у вирішенні власної долі.

Насправді, сьогодні люди звикли змінювати місця проживання, пересуватися з маленького міста до великого, а з великого – до більшого в пошуках роботи, привабливих технологій і кращих правил. Це ті, хто рятується від диктатури, голоду або війни. І об'єднує їх, як не дивно, все та ж міграційна служба, а з нею і державна політика щодо переміщення. Процес прописки доволі бюрократизований, а прірва між

сучасною світовою реальністю, яка стає все більш динамічною, і державними порядками України – все глибшою. Україну вважають своєрідним мостом між Сходом і Заходом [4]. Це європейська країна нової формації, яка, отримала свободу і може стати майданчиком створення механізмів нової реальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Столяренко, О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: [Монографія]. Кн. 1. Людський вимір : історія, минуле і сучасність. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. 558 с.
2. Столяренко О. В. Професія «соціальний працівник» як гарант захисту прав і ціннісного ставлення до людини/ / Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький: ХІСТ Університету «Україна», 2013. 180 с. С. 140–142.
3. Столяренко О. В. Соціально-педагогічні засади роботи з дітьми трудових мігрантів у навчальному закладі // Наукові записки. – Серія: Педагогіка і психологія. № 31. Вінниця. 2010. С. 202–205.
4. Столяренко О. В. Соціально-психологічні технології роботи із сім'ями трудових мігрантів у середньому загальноосвітньому закладі // Психологічна газета. 2010, № 2. С. 18–25.

ПСИХІЧНІ СТАНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Іван ТАРТУС

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти.

НК – Олена КУЛІШ

декан психологічного факультету,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Поняття психічного стану відноситься до базових понять у психології. Динаміка змін психічних станів відображує усю складність суб'єктивного відношення людини до оточуючого світу. На рівні психічних станів відбувається інтеграція різнорівневих та різномодальних компонентів психіки.

Важливість вивчення психічних станів людини у процесі професійної діяльності пояснюється тим, що від їхньої зміни залежить ефективність поведінки й діяльності суб'єкта праці. Особливо це стосується людей, специфіка та умови діяльності яких має складний, надзвичайний характер, а також відбувається в екстремальних умовах. Незважаючи на достатній інтерес дослідників до проблематики психічних станів, вона і досі є однією з маловивчених і складних у психологічній науці, особливо в її прикладних аспектах, пов'язаних із професійною діяльністю людини в екстремальних умовах.

Під час виконання завдань військовослужбовцями має місце тривале напруження фізіологічних і психічних ресурсів організму, що веде до виснаження захисних сил. Такі психологічні фактори як мотивація, спрямованість до ефективного виконання завдань можуть за рахунок тимчасової високої мобілізації резервів організму компенсувати несприятливі прояви негативних реакцій і станів у військовослужбовця, допомагати підтриманню досить високої працездатності [2].

Тривале перебування у стані високої мобілізації може призвести до загострення у військовослужбовця наявних захворювань і викликати інші небажані наслідки. Крім того, в екстремальних умовах відбувається різка перебудова мотиваційної сфери